

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

שבת דף לז-מג | פרשת שמיני | גליון מס' טו

דף לז.

עוד יש להעיר דהנה כתוב בשו"ע (סי' רנ"ג ס"ב) כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדרה מעליה אפילו בשבת מותר להחזירה כל זמן שהיא רותחת, והגיה הרמ"א: ועודה בידו, ולא הניחה על גבי קרקע ע"כ.

והעיר ע"ז בביאור הלכה, דלפי מש"כ הרמ"א דבעינן עודה בידו דוקא, תו לא צריך לכתוב למכתב שלא יניח על גבי קרקע וע"ש.

ומבואר לכאורה דפשיטא ל"י להביאור הלכה דאין שום מעלה כשמחזיק את הקדירה בידו כשהיא מונחת על גבי קרקע, ולא היה לו שום צד להיתר כמו שסובר האגרות משה הנ"ל, וצ"ע.

הניחו ע"ג קרקע אסור - כתב המהרצ"ח דמצינו ענין זה דכל שהניחו ע"ג קרקע בטל ענין הראשון. עיין (עירובין ק"ב ע"ב) לענין מחזירין רטיה בשבת לא שנו אלא שפירש ע"ג כלי אבל פירש ע"ג קרקע אסור להחזירה וכן אמרין בירושלמי סוכה ס"פ לולב הגזול במנהג של אנשי ירושלים נכנס לבית הכנסת לולבו בידו לישא את כפיו נותנו לחבר. הניחו בארץ אסור לטלטל שוב את הלולב משום דבטלה לקיחה ראשונה ושוב הוי מוקצה ועי' מג"א הלכות לולב ס"ס תרנ"א.

אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל - פי' מענין הובא במוסף הערוך (ערך גלגל) שמפרש שכרוצים לנסות לראות אם הביצה צלוי מגלגלין אותה, ואם היא מתגלגלת יודעים שהתחילה לצלות. וכן כתב פי' זה החכמת מנוח שם.

דף לט:

ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרי להו רבנו, בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל - הט"ז בסי' שי"ח (ס"ק

עבר ושהה מאי כו' - וכתב הרי"ף דכיון דלא איפשטא אזלינן לקולא, דספק דרבנן לקולא. ותמה בס' מנחת אריאל, דהא הוי דבר שיש לו מתירין, דהא יכול לאכול אותו במוצ"ש. וא"כ למה נילך בספיקו להקל. והביא מש"כ הגרעק"א בשו"ת סי' ס"ה דהפר"ח והשאג"א ס"ל דבספקא דדינא בדשיל"מ לא מחמירין, ומכאן מוכח ג"כ הכי, דאף דהוי דשיל"מ פסק הרי"ף להקל. וכ"כ הפרמ"ג ריש סי' שכ"א.

דף לח:

חד אמר, עודן בידו מותר - על גבי קרקע אסור וכו' - נשאל הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל באגרות משה (או"ח חלק ד' סי' ע"ד אות ל"ג) וז"ל: הניח קדירה על גבי קרקע והוא עדיין אוחז בה בבית יד. האם מותר להחזירה, דבפירוש המשניות כתב הרמב"ם דמותר להחזיר בתנאי שלא תונח הקדירה על דבר אלא שתהי' באויר וכו'.

והשיב: יש להקל, דמדאפיק הגמ' כאן ובשו"ע (סי' רנ"ג ס"ב) בלשון "הניחה" ולא בלשון "העמידה" על גבי קרקע, משמע שהניחה ממש לבדה ולא אחוז בה כלל. וברמב"ם (פ"ג משבת הלכה י') לא הזכיר שתהי' באויר, משמע שאף הרמב"ם מתיר עכ"ל שם.

הנה דס"ל לאגרו"מ להקל בכה"ג. ויש לציין למש"כ מהר"ם שיק (או"ח סי' קיז) וז"ל: והנה כתבת ג' ספיקות חדא אם מניחו ע"ג קרקע ועדיין אוחזו בידו אי חשיב כמו עדיין בידו כיון שלא פסק ידו ממנו או לא, וכתבת דיש לדייק מדברי רמ"א בסי' רנ"ג סע' ב' שהגיה ועודה בידו קודם ולא הניח ע"ג קרקע ואיפכא הו"ל למינקט, אלא וודאי כיון לאסור אפילו אוחז בידו והניח ע"ג קרקע עכ"ל, ויפה כתבת עכ"ל. הנה דס"ל להחמיר כה"ג וצ"ע.

כתב החתם סופר (שבת דף קמ:): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידכר דכירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי.'

לחומרא דהוא במקום אשר היד עצמו של האדם סולדת בו מחמת האש, אסור להניח שם דבר להתבשל אף שלא תגיע ליד סולדת בו. ועיין מנחת כהן (שער ב' פ"ג).

ובעיקר שיעור דיד סולדת בו. עיין בדרישה (סי' שי"ח ס"ו) דתמה על מורי הוראה שעושין נסיון באצבען לראות אם יד סולדת בהן, וזה אינו, דבגמ' משערינן כל שכריסו של קטן נכוית בו שהוא פחות מסלידת האצבע אדם גדול. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הובא בשמירת שבת כהלכתה פ"א ס"ק ג') אמר דהשיעור הוא יותר מ-45 מעלות צלזיוס, דהבה"ג כתב דבית השחיטה אינו יד סולדת בו, ובית השחיטה החם ביותר הוא 45 מעלות, וא"כ מוכח דיס"ב הוא לפחות יותר מזה.

אמנם ראה בשו"ת אור לציון (חלק ב - הערות פרק ל) שכתב: שיעור שהיד סולדת בו הוא בכדי שכריסו של תינוק נכוית בו, כמפורש בשבת מ' ע"ב ובשו"ע בסימן שי"ח סעיף י"ד ע"ש. ובמציאות נראה שכריסו של תינוק נכוית בשיעור של כארבעים מעלות, ולכן יש להחמיר לענין איסור בישול מארבעים מעלות ומעלה.

והנה גדול אחד רצה להוכיח שעד ארבעים וחמש מעלות ודאי אינו נחשב יד סולדת בו, שהרי קי"ל בית השחיטה צונן (ראה חולין ח' ע"ב), והרי חום בית השחיטה של ברווז חולה יכול להגיע עד ארבעים וחמש מעלות, ועל כרחק שעד ארבעים וחמש מעלות אינו נחשב חם.

ולענ"ד אין נראה כן, דאיך אפשר להכחיש המוחש שכריסו של תינוק נכוית בארבעים מעלות, ואף על הראיה צריך עיון, שהרי שם בחולין מובאת מחלוקת אם בית השחיטה צונן או חם, והרי יש בעלי חיים שחום בית השחיטה שלהם הוא שלושים ושמונה מעלות, ואיך אפשר שנחלקו במציאות בהפרש כל כך גדול, שיהא מ"ד שבשלושים ושמונה מעלות חשיב חם, ומ"ד אחר יסבור שאף בארבעים וחמש מעלות נחשב צונן. ועל כרחק שכל הדיון בגמ' שם הוא אם בית השחיטה הוא כדין כלי ראשון שמבשל, או כדין כלי שני שאינו מבשל, ודוחק לומר שהמחלוקת אי בית השחיטה צונן או חם היא מחלוקת במציאות, אלא נראה שמחלוקתם אם בית השחיטה דינה כדין חם או כדין צונן, וכמו שנתבאר. ואף שכתב הטור ביו"ד סימן ק"ה בשם הרשב"א דחום בית השחיטה וחום הכסלים פחותים מכלי שני, אין להוכיח מכאן על זרדת החום, דודאי שמעלת החום בכלי שני גבוהה יותר ואפ"ה אינו מבשל. ולכן אין להקל ביותר מארבעים מעלות.

י"ט) הקשה דלקמן מ' ע"ב איתא א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי, וא"ל טול בכ"ש ותן. וקשה אף דאיסור בישול ליכא בכ"ש, מ"מ ליתסר משום הטמנה, כמו שאסרו להטמין הסילון של צונן בתוך המי טברי, ולגבי הטמנה אסור גם בכלי שני.

ותירץ דמכאן מוכח דאם הטמין והוא מגולה למעלה שרי, דאין איסור הטמנה רק כשכולו מכוסה. והתם בעובדא דרבי לא היי הפך של שמן לגמרי מכוסה בתוך המים.

אך החזון איש (סי' ל"ז ס"ק ל"ב) הביא חבל פוסקים הסוברים דהטמנה במקצת הוי הטמנה. ועל כן תירץ דהטמנת כלי בתוך כלי לא שמה הטמנה, דכלי הפנימי מתבטל להכלי החיצוני, והוי כולו ככלי חדא, ולכן התיר רבי ליתן הפך של שמן בכלי שני. משא"כ באנשי טברי שהסילון היי בתוך אמת המים, ואמת המים איננו כלי, שפיר הוי הטמנה.

דף מ:

קסבר שמן יש בו משום בישול וכו' - באגלי טל (מלאכת האופה ס"ק י"ט אות י"ז) הקשה: קשה וכו' מהא דקי"ל בפרק כירה, שמן יש בו משום בישול, ובמס' ע"ז ל"ח אמרינן האי משחא שליקא דארמאי אמר רב ספרא למאי ניוחש לה, אי משום בישול עכו"ם, נאכל כמות שהוא חי הוא עכ"ל. וכיון שנאכל כמות שהוא חי, א"כ פטור עליה לדעת הרמב"ם בהלכה ג', ואנן קי"ל ששמן יש בו משום בישול, זהו תוכן קושיתו, עיין שם בדברי האגלי טל.

אכן מבואר ברש"י כאן ד"ה ובקשתי להניח שם פך שמן וז"ל: להפשיר, לסוך הימנו קודם הרחיצה ע"כ. מבואר בדבריו להדיא, דהבישול בשמן הוא כדי לסוך בה (כמו במים שהוא כדי לרחוץ בה), וכיון שכן מובן מאליו דא"ש קושית האגלי טל, דלענין אכילת השמן שמיירי בה במסכת עבו"ז באמת אין צריך בישול, משום שהוא נאכל כמות שהוא חי, וע"כ אין בו משום בישול עכו"ם (שהוא איסור אכילה), ומה דקי"ל בשבת דשמן יש בו משום בישול, היינו לענין סיכה, דאותו מ"ד סבירא ליה דאין סכין בצונן אלא בשמן חם, וכיון שכן אהני ליה בישולו וחייב עליה, משא"כ לענין אכילה אפשר לאוכלו גם בלא בישול, וזה פשוט.

היכי דמי יד סולדת כל שכריסו של קטן נכוית - נחלקו הראשונים בביאור שיעור יד סולדת בו, דעת רש"י והרמב"ם שהוא המקום שהדבר שמתבשל אצל האש תגיע להשיעור יד סולדת בו. ודעת הר"ן

ומכל מקום, אף שמארבעים מעלות חום, יש לחוש דחשיב יד סולדת בו, אין זה ודאי שהיד סולדת בו עד כשמונים מעלות חום, שבבא"ח שנה שנה פרשת בא אות ה' כתב, נקיט האי כללא בידך, כל היכא שזה החמין ראוי לשתיה או לאכילה, שאין האדם נמנע מכוח ריבוי חמימותו, הרי זה לא חשיב יס"ב, ואם ימנע מלשתותו או לאוכלו מרוב חומו, הרי זה נחשב בכלל יס"ב. והנה עד כשמונים מעלות חום יש לחוש שאין נמנעים מלשתות מחמת החמימות, ולכן אין להקל בפחות משמונים מעלות. ומשום כך, לענין בישול אחר בישול וכדומה, אין להקל להחשיב ודאי מבושל עד שיהא בו שמונים מעלות חום. [וע"ע במש"כ בזה הר"ז לב בשם הרצ"פ פרנק והר"א קוטלר ב"המעייין" כרך יג ניסן תשל"ג. עיי' אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד אות ג].

דף מב.

מכבין גחלת של מתכת ברה"ר וכו' אבל לא גחלת של עץ - החילוק בין עץ למתכת מבואר ברש"י כאן ולקמן (ד' קל"ד ע"א) ד"ה גחלת, שמסביר יותר וכותב, דבגחלת של עץ שייך בה כיבוי לפי שעושה פחם, וגחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם ע"כ.

ורבי אברהם בן הרמב"ם [שו"ת פאר הדור נג] כתב שכיבוי חייבים רק כשמשתנה מאש לפחם, ולכן מחמם את הברזל פטור, כי עדיין לא השתנה.

ובספר יראים בה' שבת במלאכה הצד, כותב להסביר הא דמכבין גחלת של מתכת אבל לא גחלת של עץ, מפני שבגחלת של עץ ליכא היזק רבים דכמה דלא כביא אית בה סומקא וחזי ליה, אבל גחלת של מתכת אף על גב דאזיל סומקא קליא ואתי לאיתזוקי ביה.

ובספר אור הישר כאן כותב להקשות על טעמו של היראים, דא"כ מאי פריך הכא אפילו גחלת של עץ נמי, הרי חולקין בטבעו, ובגחלת של עץ הא ליכא היזק רבים, ונשאר בצ"ע.

דף מג.

איתמר, מת המוטל בחמה, רב יהודה אמר שמואל: הופכו ממטה למטה. רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר: מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו - רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס מקשה מדוע לא תשמש המטה עצמה במקום ככר ותינוק.

ויסוד קושייתו הוא שאין ההיתר לטלטל מת דוקא ביחד עם ככר ותינוק, אלא העיקר הוא בזה שמצטרף לטלטול המוקצה גם דבר היתר. וכן פסק המגן אברהם בסימן שיא ס"ק טו.

אך הפרי מגדים טוען כנגד זאת שאין לטלטל כלי המותר בטלטול שלא לצורך הכלי, וכאן הטלטול אינו לצורך הכלי אלא לצורך המת!

וכתב בהערות הגרי"ש אלישיב דאין לפרש דאיירי בגוונא שהוא בודאי מצרף, דא"כ אפי' לר"ש אסור, אף על גב דאינו מכוין לכך, דמודה ר"ש בפסיק רישא דאסור, ופי' הרמב"ן דאיירי בגוונא שהוא ספק אם מיחם זה הוא ישן וכבר נצרף מתחילה וא"כ עתה לא יצטרף ע"י הכנסת המים או שעדיין לא נצרף וא"כ יצטרף בודאות ע"י נתינת המים. וכיון דהוי ספיקא שרי לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר.

דף מא.

והלא מצרף ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר - וכתב בהערות הגרי"ש אלישיב דאין לפרש דאיירי בגוונא שהוא בודאי מצרף, דא"כ אפי' לר"ש אסור, אף על גב דאינו מכוין לכך, דמודה ר"ש בפסיק רישא דאסור, ופי' הרמב"ן דאיירי בגוונא שהוא ספק אם מיחם זה הוא ישן וכבר נצרף מתחילה וא"כ עתה לא יצטרף ע"י הכנסת המים או שעדיין לא נצרף וא"כ יצטרף בודאות ע"י נתינת המים. וכיון דהוי ספיקא שרי לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר.

והנה ידועים דברי הט"ז (או"ח סי' שט"ז סק"ג) בגוונא שיש תיבה שספק אם יש בתוכה זבובים, דאי"צ עתה לבדוק אם יש שם זבובים, ויכול לסגור פתח התיבה, אף על גב דמספק"ל אם יש בו זבובים, דכיון דהוי ספיקא חשיב דבר שאין מתכוין דשרי למאי דקיי"ל כר"ש, ודבריו מחודשים מאוד, דבפשטות כל הדין דדבר שאין מתכוין שרי, היינו במקום שהוא ספק על עצם המעשה אם יעשה מלאכה ע"י או לא, וכגון בגרירת כסא מטה וספסל [דבהכי איירי ר"ש] דאליבא דאמת יש כאן ספק על עצם המעשה אם יעשה חריץ או לא (תליא ברכות הקרקע וגבורת הגורר ותנופתו בשעה זו). אבל היכא דהספק תליא בלשעבר, וכגון בזבובים, דאם אליבא דאמת יש כאן זבובים הרי מעשה זה הוא בודאות מעשה צידה, וכל אדם משקיף מהצד ידוע לו ודאי מהו המעשה עתה, אלא שהאדם בעצמו הסוגר את התיבה מחוסר ידיעה ע"ז, וא"כ היה אפשר"ל דיהא כספק פסיק רישא [על הצד שיש שם זבובים] ולייתסר, וע"ז חידש הט"ז דכיון דמצד האדם העושה הוי ספק, אף דיתכן דכלפי שמיא גליא

"מלשון הפוסקים משמע דכל מת מותר לטלטלו מפני הדליקה או בזיון אחר, אך במדרש רבה (ויקרא פ"ה) אמר ר' אייבו מעשה בטבח אחד בצפורי שהיה מאכיל טריפות ונבילות לישראל, פעם אחת עיוכ"פ אכל ושתה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת, התחילו הכלבים מלקקים את דמו, אתון ושיילון לר' חנינא מהו לאעבריה יתיה מן קדמיהון, אמר להון כתיב ואנשי קודש תהיון לי, ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו, זה שהיה גוזל את הכלבים ומאכיל נבלות וטריפות לישראל מדידהון אינהו אכלין. ועיין במתנות כהונה (שם בפירושו על המדרש) שהשאלה היתה אם מותר להעבירו מלפניהם ביום הכיפורים, ובע"כ מיירי ע"י ככר או תינוק דבלא ככר ותינוק אף לאדם כשר אסור, ואעפ"כ אסור לטלטלו ומוכח דברשע לא חיישינן על בזיון שלו. ואף דאין למידין הלכה מפי מדרש, אבל היכי דהוי מעשה ממש ואין מוכח בש"ס להיפוך למדין, לכן היה נראה דכן הדין דברשע מפורסם אין לחלל שבת מפני בזיונו, רק גבי דליקה וכדו', שיש חשש שאדם בהול על מתו ויכול לבא לחילול שבת דאורייתא, בזה אין לחלק בין רשע או לא, אבל היכא דליכא חשש שיבא לידי מלאכה דאורייתא, נראה דאין לחלל שבת לטלטל המת ע"י ככר ותינוק", עכ"ל. ולפי מש"כ ה"חכמת שלמה", יתכן שגם בימות החול אין חיוב להשתדל להציל רשע מפורסם מנתוחי מתים.

אולם דבריו מחודשים דאולי הוראת שעה היתה זאת כדי להראות לציבור את חומרת רשע זה. ומו"ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א הסכים לכך, והוסיף שמעשה כעין זה אירע אצל הגר"ח זוננפלד זצ"ל שמת רשע מפורסם, ואמר שיש להשתדל בהלויתו ואעפ"י שבחיייו יש להלחם בו, כעת הפסיק קלקולו ויש להתעסק בו.

>>><<<

וביחס לקושיית רע"א מתרץ החזון איש [מז - ט] כי ההיתר של ככר או תינוק הוא רק בנתינתם על המוקצה מעליו, וכאן המטה היא תחתיו.

אכן המשנה ברורה בסימן שי"א ס"ק ב הביא את דברי הפוסקים שגם הנחת הככר או התינוק בסמוך למת מועילה, ולא דוקא מעליו.

ובביאור הלכה בסעיף ד' הביא את דעת האומר שהמטה עצמה בטילה כלפי המת, ולכן אינה יכולה לשמש היתר לטלטלו. וראה נמי ברש"ש שם שנמי יישב הכי לקושיית רעק"א. [ובחשוקי חמד כתב דלפי סברא זו יש לעיין למה דנו רבותינו על דוד המלך למה היו צריכים ככר ותינוק כמבואר במסכת שבת דף ל ע"ב הרי היו יכולים לטלטלו אגב בגדיו, יעו"ש מה שתירצו, שהבגדים היו מוקצה, [עיין בדברינו בנידון זה לעיל בדף ל ע"ב]. ולדברי הרש"ש הרי הבגדים היו טפלים לו כמו שבגדים טפלים לאדם חי, וא"כ לא שייך לטלטלו אגב הבגדים אפילו אם אינם מוקצה? וכנראה שס"ל דבגדים טפלים לאדם רק בחיים חיותו, אבל לא לאחר פטירתו, כיון שלא קוברים אותו בבגדיו, אלא בתכריכים. ורק המטה טפילה למת, כיון שכל מת היו מוליכים לקבר במטה כמבואר במסכת ברכות (דף יז ע"ב) 'נושאי המטה'. ולפי דבריו אם אדם נפטר על ספסל, אולי לא צריך ככר או תינוק כדי לטלטלו, אלא אפשר לטלטלו אגב הספסל, מאחר ואין הדרך להוציאו לקבורה אלא במטה ולא על גבי ספסל].

שם - בס' חשוקי חמד (שבת דף מג) כתב: שאלה. כאשר מת רשע מפורסם בשבת ומוטל בחמה ומתבזה, האם מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק כדי שלא יתבזה?

תשובה. נאמר בשו"ע (סימן שי"א סעיף א) "מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה, אם יש ככר או תינוק מטלטלו" וכתב ה"חכמת שלמה" וז"ל

הודעה חשובה ודחופה

לאחר שזיכנו ה' להקים את הכולל הייחודי 'בית מדרש גבוה לכהנים' - והוא כולל ערב וכולל יום שישי לכהנים להכניס לעבודת בית מקדשנו שיבנה במהרה בימינו כרצון אדיר חפצו של מרן הח"ח זיע"א, כעת שאיפתנו להקים 'כולל יום שלם' לכהנים, כל מי שיוכל לסייע בדבר גדול ונשגב זה למען בית ה' אלוקינו הן בעצה ותושיה והן בממון שכרו רב למאוד - פנו כעת למס' הטל: 0504166339 או במייל k0504166339@gmail.com

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למשכימי קום' לאחר הנה"ח בביהכנ"ס 'תורת משה מציון' רח' החוזה פינת דרכי איש,

ו'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממועזריטש 144 בשעה 10.35 בערב

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

וכן את הקובץ 'שאלות הלומדים' משא ומתן ייחודי עמ"ס ברכות שנערך משאלותיהם של משתתפי השיעור.

בכתובת זו ניתן לקבל גם הגליון: 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

לתרומות עבור בית מדרש גבוה לכהנים פנו לטל 0504166339 או דרך מכשירי נדריים.